

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT
UKRAINIENNE

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE

FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 25 (675) Рік вид. XV. 2 липня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 2 липня 1939 року.

Читачі наші з газетних звісток, що-правда, не дуже щедрих, знають, які порядки заводять на Карпатській Україні сьогоднішні її володарі, що приобіцюють тій землі навіть автономію. Як це слово останнє, що гарно виписується не лише в урочистих маніфестах якоїсь держави, але й міжнародніх трактатах, вимовляється на практиці, — знають добре земляки наші з власного досвіду. Отже навряд чи хто може мати сумніви що-до того, як має в дійсності виглядати і приобіцяна угорцями «автономія» для Закарпаття. Та «автономія» — то поки-що музика майбутнього, але й в сучасному знаходимо ми вже певні ознаки того, який характер національний хотіли б надати ще ненародженій дитині творці того акту.

Звістки про термінологію, починаючи з «Угорської Русії», про національні російські прапори поруч із мад'ярськими, про особистий склад прибічної ради комісара регентського нового воевідства, про шкільні розпорядки, що запроваджують підручники російською мовою — все це виразно говорить само за себе. В заходах, уже зроблених ясно проступає бажання — підкреслити російський характер країни, їй не властивий.

Кажуть, що історія — вчительниця життя. Коли це й так, то треба визнати, що тій вже вельми ветхій днями учительниці дуже й дуже не щастить з її учнями, здебільшого недотепними. Не роблять з того, як видно, винятку й угорці, які з пережитого нічому не навчилися й нічого з колишнього не забули.

Тепер їхнє зверху, і цього їм досить. Співаючи на всі голоси бундючну пісню перемоги, вони, ніби, шуткуючи, розпочинають гру з вогнем, що нині неначе-то зовсім пригас під грубим шаром попелу, а проте ще жевріє.

Гра з північним ведмедем — гра небезпечна й вагітна на наслідки, в першу чергу для тих, хто на її якісь плани зміцнення свого стану посідання будує.

Чи-ж справді можуть угорці припустити, що Росія, ставши знову потугою, вірною заповітам «собирателей русской земли», перейнятою отим своїм ідеалом — «единой недѣлимой», одмовиться колись од того, що вона вважає за свою «отчину»? Подарує чужинцеві своїх «братьєвъ»?

Чи так таки зовсім забули вони не таку ще давню діяльність гр. Бобринського на Закарпатті, російську пропаганду там перед війною, що стільки клопоту свого часу завдала будапештському урядові? Не пам'ятають того, яку за чеського панування майже на їхніх очах широку працю і в якому дусі провадили на цій землі завзято московські емігранти й куди її було скеровано?

І хіба за наших часів не загрожувала Угорщині небезпека стати московською провінцією? Дарма, що не білого, а червоного царя, і в формі не губернії, а «братньої» совітської республіки.

Чи хотять керівники сучасної мад'ярської політики, власними руками підготовляючи на Закарпатті ґрунт для московського націоналізму й старанно промошуючи стежки російському імперіялізмові, створити сприятливі умови для повторення історичної депеші 1-13 серпня 1848 року? Тоді бо, після капітуляції під Вілагошем мад'ярської армії Гергея, виправив імператорові Миколі I російський генерал Редігер коротку депешу: «Венґрія у ног' вашого величества».

Чи може, вірні старій австрійській науці: «divide et impera», в боротьбі з українським національним рухом, який сьогодні

видається їм небезпечним, щоб ослабити хоч на час його розвиток, витягають вони з архиву російську ідею, самі добре знаючи, що вона не може мати жадних коріннів на Закарпатті?

То їх справа. В кожному разі, ці спроби знову прищепити московські щепи до українського дерева — заздалегідь засуджено на невдачу.

Сояшне Закарпаття знову стоїть перед тяжкими і дошкульними експериментами.

Та як не боляче нам за долю наших братів карпатських, ми спокійні: не таким повернулося до корони св. Стефана Закарпаття, яким було 20 год тому, — два десятиліття національної праці і коротке існування власної держави, а надто свіжа кров, пролита в обороні рідної землі й її незалежності назавжди забезпечили перед усіма спробами і переспробами національний характер Карпатської України.

Отже, ми певні, русифікаційні заходи угорського уряду на Закарпатті бажаних йому результатів не дадуть. Але на прийдешніх відносинах мад'ярсько-українських одбитися можуть, і одбитися зле.

Тому, може в інтересі і тих, хто сьогодні святкує перемогу, подумати трохи про майбутнє.

Великого процесу національного відродження, що раз розпочався, не може спинити ніяка сила, хоч би й яка брутальна. Силою того процесу одновиться в берегах Дніпрових самостійна Держава Українського Народу, велика потуга багатоміліонової нації. І на відносинах з нею — добрих чи лихих — залежатиме де-що і іншим державам, особливо тим, які в своєму складі мають українську людність.

Може де-кому ці слова, писані на чужині і сьогодні, коли Україна — в московській неволі, здадуться занадто самовпевненими.

Нехай ними самовдоволені й короткозорі знехтують і знизють призириливо плечима: ет, бідний, мовляв, думкою багатіє. Та люди, які звикли робити свої висновки не під впливом скороминущої кон'юнктури поточного часу і вміють мислити категоріями історичними, розуміють, що тими перспективами майбутнього, може й недалекого, легковажити не слід.

21 червня с. р. минуло десять літ з дня смерті Є. Чикаленка. Минуло всього десять років, а видається проте, що від того хмарного дня, коли його ховали, пройшла вже ціла епоха. З такою калейдоскопічною швидкістю оберталось колесо світових і національних подій за цей час, так до непізнання змінилось за ці роки обличчя світу, так перекраєні були міждержавні кордони. Все далі відходить в область історії та передреволюційна доба нашого національного життя, коли жив і працював Є. Чикаленко. Вже виступило на арену національного життя і починає відігравати в ньому все помітнішу роль нове молоде покоління, для якого часи передреволюційного українського світанку, люди й події тої доби стають вже психологічно незрозумілими.

Важко писати про Є. Чикаленка і з'ясовувати його значіння на тлі так радикальних і глибоких змін, як ті, що перейшли за ці десять років. Бо згадувати про нього і вияснити його роль треба в першу чергу не для людей тої генерації, що виросла й оформилась за передреволюційних часів. Ті його працю й роль в нашому національному житті знають. Треба з'ясовувати значіння, треба викликати пієтет до його пам'яті і до його заслуг серед тих, що засвоїли собі стиль сучасної епохи через те, що вони в ній знайшли своє оформлення, що інших умов вони не знають. Треба нагадати про нього тим, що, намагаючись встигти за духом часу, старанно прикрашують своє ідеологічне обличчя що-найновішими гаслами і пильно знищують в пам'яті своїй і чужій те, чим були вони давніше. Але як вкласти постать і образ Є. Чикаленка в коло тих понять і концепцій, що промовляють до свідомості сучасної доби, як для них знайти контури і кольори, що привабливають око сучасного глядача. Адже-ж та скромність, що належала до так характеристичних рис Є. Чикаленка, так перечить духові теперішньої доби, коли кожний крок і кожен виступ всякого претендента на провідницьку роль в громадському житті мусить відбуватись в супроводі найгасливішої реклами. Швидкі й напружені темпи розвитку подій теперішніх днів ведуть до того, що й око, й увага людська вже не виділяють серед них того, що дійсно гідне застановлення, як що не буде вжито для того механічних засобів: барабанного бою реклами, створення коло певних подій атмосфери сенсації, а то й скандалу. Адже-ж ціла постать Є. Чикаленка є таким різким дисонансом для умов теперішнього часу, як дизгармоніє образ сучасного закуреного і забрудженого гасласливого міста з образом широких просторів українського степу.

Я думаю, що для того, щоб зрозуміти й оцінити постать Є. Чикаленка треба було б дослідити той розділ нашої історії, який і досі ще лишається недослідженим. В нашій національній свідомості якось цілком випала найцікавіша сторінка нашого минулого

в останньому столітті. У наших поетів ми знайдемо вірші, які оспівують тих сміливих і хоробрих, що будували чужі імперії, приєднували до них нові території. А поруч з тим і разом з тим найблискучіший чин, довершений збірним генієм української нації в часах, здавалось би, найбільшого національного підупаду—приєднання і остаточне закріплення за українською нацією території чорноморсько-азовських степів на протязі якогось століття—лишається по-за нашою увагою і свідомістю, без оцінки і належного освітлення. Українська нація дала своїх одважних колонізаторів, героїв праці й упертості, дала їх не в далекому минулому, а порівнююче в недавніх часах. Але чи знаємо ми їх імена? Є. Чикаленко походив саме з роду українських колонізаторів, які на колишньому українсько-степовому пограниччі виконували завдання величезної національної ваги, що вимагало небуденної сили волі, енергії і характеру. Ці одідичені од своїх предків властивості вклав Є. Чикаленко в національну працю. Ту саму волю і ту енергію, яку вкладали вони, здобуваючи для нації необмежені простори південних степів, виявив він у своїй довголітній праці на занедбаному українському національному полі. Довгі роки повнив він організаторські і провідницькі функції на початкових етапах кристалізації нових форм українського національного життя; він виконував ці функції, бо в його жилах текла кров одного з тих родів, що давали організаторів і керівників великого масштабу. Годі собі уявити досягнення тих великих і світлих наслідків української колонізаційної праці, коли заперечувати наявність у тих, що коло неї стояли і її провадили, спеціальних властивостей і особливих здібностей. Як його предки, так і Є. Чикаленко вмів знаходити спеціальні методи для пристосування своїх організаторських і провідницьких функцій до специфічних умов свого часу і свого оточення. Многогранні і різноманітні були його впливи і роль в українському дореволюційному житті; виключним являвся його авторитет на еміграції, де він був чи не єдиною людиною, поради якої шукали і до голосу якої прислухалися представники взаємно себе поборюючих і розсварених різноманітних емігранських угруповань. Але де б і коли б не мала місце його конструктивна праця в українській справі, ніколи у виконанні ним його організаторських і провідницьких функцій не було елементів, що характеризують виступи і діяльність наших численних претендентів на національний провід, як говорять тепер, чи кандидатів на отаманів, як говорили за революції 1917-20 років. Бо Є. Чикаленко належав до тих небагатьох, що вміли нести й виконувати організаторські і провідницькі функції. Через те його заслуги і його праця в українському національному житті належать до тих, що залишили по собі довготривалі і нескромні наслідки.

Мине час і буде розв'язано сучасну європейську кризу. В новій, перебудованій Європі Українська Держава займе те місце й буде відігравати ту роль, яка належить державі нації,

що держити у своєму посіданні приступи до Середземного моря для Сходу Європи. Настане час, коли буде можливим привести до порядку скарби нашої культури і нашого минулого, достойно і належно оцінити всіх тих, що своїм життям і працею прислужилися нації. В майбутньому національному пантеоні постать Є. Чикаленка знайде для себе гідне місце.

В. Садовський

ЩО ГАРАНТУЮТЬ ЗАХІДНІ ДЕМОКРАТІЇ ПОНЕВОЛЕНИМ МОСКВОЮ НАЦІЯМ?

«Известия» з 2 червня с. р. оголосили нарешті перші результати перепису населення з 17 січня с. р., розуміється в супроводі дуже бундючної передовиці. Демагогічні високі московського офіціоза мають очевидне завдання зменшити жахливе вражіння, яке викликає навіть поверхова аналіза поданих цифр. Часопис намагається передусім в дуже підозрілий спосіб усунути наперед всі можливі сумніви, які може викликати цей «перепис» населення, пишучи: «Головне значіння перших результатів перепису полягає в тім, що найцінніший капітал совітської держави, її населення, її людей, обчислено по-господарськи, найкращим і найточнішим способом... Чи треба казати, як грізно і могутнє виглядає це число 170.467.000 для наших ворогів? За 12 років наше населення збільшилось на 23,5 мільйона, на 15,9 відс. Цей зріст населення майже вдвічі більший, ніж в Сполучених Державах Америки чи в Німеччині, в 4 рази більший, ніж в Англії і в 15 разів більший, ніж у Франції...» Порівняти зріст совітського населення з Японією, Італією, балканськими державами чи старою Росією московський офіціоз не зважається, хоч ні одна з інших держав не має тих природних скарбів, що знаходяться в межах ССРСР. До того-ж що-річне обчислення населення по «капіталістичних» державах не викликає ніякого сумніву, тоді як цифра «людського капіталу» в країні «побідного соціалізму» викликає дуже й дуже великі сумніви і застереження. Результати перепису населення, переведеного в 1937 р. і ніби сфальшованого «ворогами народу», тако-ж як і число управнених до голосування на виборах до найвищих рад в цілім совітськім «союзі» і по окремих совітських «республіках» дозволяють цілком оправданий сумнів відносно того, що сучасну кількість совітських невільників обчислено «по-господарськи». На жаль, зовсім не виключено, що совітське населення, спеціально в останніх двох роках, в кращім разі не збільшується, що третю п'ятилітку переводиться коштом основного «найціннішого капіталу совітської держави».

Але найбільше впадають до очей різниці в зрісті населення поодиноких «совітських республік». Вони-ж роз'язують в деякій мірі ідемографічну загадку совітського перепису населення. З удаваною наївністю «Известия» пишуть: «Цифри зросту населення малих республік доводять, як сталінська національна політика відродила пригноблені колись народи». Але цей доказ дуже кульгає, бо перепис не дає тим часом ніяких відомостей про зміни в національнім складі населення цих «ущасливлених республік». Отже можна цілком добре припустити, що збільшення їх населення відбувається головним чином коштом переселення до них надвишок московського населення, отже наслідком асиміляторської політики московського уряду. Це припущення скріплює й та обставина, що найбільший зріст населення мають південні країни, а саме Вірменія — 45,4 відс., Азербейджан — 38,7 відс., Грузія — 32,3 відс., Узбекістан — 37,6 відс., Кіргізія — 45,7 відс., Таджикистан — 43,9 відс., Туркменія — 25,6 відс. За виїмком Узбекістану, який з своїм ніби 6.282.466 населення стоїть на третім місці по-між «совітськими республіками», числять інші від 1,5 відс. до 3 мільйонів населення, отже кількох соток тисяч москвинів, пригнаних до цих «республік» вистачає, щоб піднести збільшення їх населення майже на половину. Південно-кавказькі і середнь-азійські республіки примушено, як відомо, плекати багато бавовни, і брак робочої сили тут збільшується просто насланням московських робітників. Найгірше лютовала очевидно совітська бюрократія в Казахстані, бо коли вірмени і кіргізи плодилися, після московської статистики, як крілики, то казахи запровадили у себе справжній «двійкіндерсистем». Після справді досить порядного перепису в 1926 р. мала країна ця 6.073.979 осіб, тепер має вона ніби 6.145.937 мешканців. Її міське населення вносить 328,7 відс., але сільське лише 79,9 відс. попереднього. Це значить, що по переведенні «колективізації» в цій країні, що жила майже виключно з скотарства, дуже значна частина населення просто вигинула з голоду. Що до інших ущасливлених народів, то нема найменшої причини гадати, що природній приріст їх населення був вищий пересічного приросту в цілім ССРСР, отже надвишку по-над 15,9 відс. треба віднести на рахунок московської імїграції по тих країнах.

Але ні в одній з них послідовна політика московського імперіалізму не виявилась так жахливо, як на Україні, де «збільшення» населення вносить лише 6,6 відс., отже пересічно 0,6 відс. на рік, коли Україна має не лише найродючішу землю, а й досить розвинений промисл, щоб українські міста могли перебрати цілу надвишку сільського українського населення. При пересічнім для цілого ССРСР зрості населення мусіла б Україна мати не 30.960.221, які вона ніби тепер має, а що найменше 36,15 мільйонів населення. Після досить сумнінного обчислення з українського боку мало виносити населення УСРС ще кільки років тому по-над 34 мільйони. Отже «перемога сталінської національної

політики» коштувала Україні приблизно три мільйони населення, відносно більше, ніж світова війна коштувала якійсь з великих держав. Чи зменшилося число українців на Україні абсолютно і в якій мірі, можна буде ствердити лише тоді, коли будуть відомі зміни в національній складі «республіки». У всякому разі не виключено, що 6,6 відс., на які ніби збільшилось населення України, треба віднести, коли не цілком, то в значній мірі на рахунок московського переселення на Україну.

Результати січневого перепису населення СРСР ствердили, на жаль, найгірші побоювання, які можна було мати відносно України, найнеймовірніші повідомлення про систематичне винищування українського населення та спустошення української землі. Відповідають очевидно дійсності й підомлення про евакуацію українського населення з широкої смуги вздовж совітсько-польського корону, про заслання цілих сел до Азії та на московську північ, про «чистки», жертвами яких падали сотки тисяч українського селянства і робітництва, про перенесення українських військових частин до Московщини та залишення значної частини українців там по скінченні ними військової служби, про заслання надвишки українського сільського населення до московських промислових підприємств та про інші засоби вилюднення і денационалізації України. В цій акції користає московський уряд, розуміється, з великого досвіду старого царського уряду, спеціально що-до пересунення хліборобського українського населення за Урал. Але новітня еміграційна політика московського уряду без порівняння жорстокіша, ніж стара, вимагає значно більших втрат «людського капіталу» і дає багато менші результати. Большевицький уряд не має ані системи, ані засобів, ані навіть часу, що стояв до розпорядимости царського уряду. Сучасна еміграційна акція відбувається очевидно на взірць традиційних заслань на північ. Колхозник не має ніякої можливости продати щось при залишенні своєї працездатної землі та набути якись засоби, щоб заснувати нове господарство на чужині. Коли він витримує подорож по совітських залізницях і не гине разом з родиною від голоду й пошестей, він приїздить у кращій випадку голодний і обідраний до колхозу десь в Челябінській області чи на Далекім Сході, щоб продовжувати боротьбу за існування в ще гірших умовах, ніж вдома. Про добровільність переселення в сучасних совітських умовах не може бути розуміється й мови, переселення відбувається примусовим, карним шляхом, кожний намагається його уникнути, борониться проти нього, і в більшості випадків гине в цій боротьбі, як про це свідчать результати перепису українського населення.

Найгірше те, що Україна стоїть тепер ще лише перед початком цієї гекельної акції московського уряду, закровоної на велику скалю. По двадцяти роках впровадження «соціалізму» на селі, по урочистім проголошенні остаточної перемоги соціалізму і початку переходу до «комунізму» мусів московський уряд визнати ціл-

ковиту поразку своєї «соціалістичної» аграрної політики, спеціально на Україні і Білорусі, та видати драконівські зарядження проти «разбазаривания» (розпродажу) колхозної землі. Значна частина колхозників, яких урядово тепер титулюється «лжеколхозниками» (удаваними колхозниками), намагається працювати краще на своїх особистих малих кусниках землі, вільних від урядового визиску, ніж на безмежних «соціалістичних» ланах, переобтяжених данинами, що засужують колхозників на голодне існування. «Известия» з 28 травня с. р. принесли постанови ЦК ВКП(б) та совнаркому СРСР про заходи для охорони спільної колхозної землі від розпорядажу. В них говориться про «ухили від політики партії в напрямі збільшення особистого користування колхозною землею шляхом різних протизаконних приділень під виглядом удаваних поділів родин, утворення нових колхозних дворів, а навіть і шляхом звичайного збільшення присадибних ґрунтів... Їх перетворюється фактично в приватну власність колхозних дворів, яку здається в аренду, користується з них, не працюючи в колхозі. Значна частина фальшивих колхозників працює дуже мало, або й зовсім не працює в колхозах, віддаючи більшу частину свого часу на своє особисте господарство. Це гальмує розвиток видайности праці в колхозах, руйнує працівну карність та дезорганізує сумлінних колхозників.» З огляду на це постановлено: «Спільна земля колхозів недоторкана і присадибні ґрунти без окремого дозволу уряду збільшувати не можна. Кожне намагання обтяти спільну землю на користь особистого користування уважається злочином, і партійних та совітських робітників, що допускають це, має бути віддано під суд. Тих, що віддають свої садибні ґрунти в аренду чи на користування іншим, виключається з колхозів. Центральним комітетам «совітських республік» наказується до 15 серпня с. р. перевірити розміри садибних наділів, які не повинні перевищувати чверти, половини і одного гектара, в залежності від місцевости, на основі дотичних вказівок наркомзему СРСР, та ліквідувати хутори, положені посеред колхозних ланів в поодиноких районах, в тім числі в УРСР і БССР та де-яких областях. З огляду на те, що перебувають в колхозах не тільки сумлінні працівники, які заробляють від 200 до 600 добочих днів на рік, а й такі, що не заробляють і 20-30 днів, наказується устійнити мінімум від 80 в нечерноземних до 100 днів в черноземних районах та відібрати садибні наділи всім тим, що цього мінімуму не виконують. З огляду на те, що всі земельні резерви в малоземельних колхозах вже вичерпано, належить для дальшого наділення колхозників садибними ґрунтами переносити їх до багатоземельних колхозів в районах Приволжя, Омської області, Челябінської області, Алтайського краю, Казахстану, Далекого Сходу і т. ин...»

В перекладі з офіційної московської мови на звичайну це значить, що окупаційна московська влада дістає суворі і виразні вказівки з Москви в напрямі переведення дальшої систематичної

(Продовження)

акції виселення надвишок українського селянства за Урал при одночаснім надсиланні московського робітництва до українських міст. Яка безмежна сваволя лютує на Україні, що була віддавна типовою країною малоземелля вже в старій Росії, при начисленні «робочих днів» видно вже з зазначеного урядово факту, що поруч із упривилейованими сільськими бюрократами, ланковими, стаханівцями та іншими галапасами, яким начислюється до 600 робочих днів на рік, існують і бідолахи, що не мають спроможности виробити в колхозі і кількох десятків днів та мусять рятуватися власним кавалком землі чи шукати додаткової праці по містах. І саме проти них, що творять переважну більшість колхозної маси на Україні, спрямовано нові укази московського уряду. При кожній спробі спротивитися надмірному визиску в колхозі, вони ризикують, що їм буде почислено менше сотки робочих днів на рік, позбавлено присадибного ґрунту, виключено з колхозу і віддано тим самим на голодову смерть. Запобігти цьому можна лише згодившись заздалегідь на «переселення» до Омської області, Алтайського краю, чи до сухих степів Казахстану, де московська господарка вже винищала цілу природно надвишку населення. Отже дотеперішню систему відукраїнення України, що поставило її по вилюдненні на другім місці по Казахстані, буде розвинуто до крайньої міри на твердій основі «совітських законів». Непереможний гін українського селянина до кавалка власної землі буде надужито, щоб звабити його обіцяною гектару присадибної землі до загину на чужині. Висліди перепису населення на Україні і останні перлини московського «законодавства» стоять в тіснім логічнім зв'язку.

З брутальнім цинізмом кидає московський уряд в лице української нації жахливі цифрові висліди своєї господарки на Україні, не подбавши навіть очевидно надмірно сфальшувати їх. Чи відповідь українське громадянство по-за межами совітських кордонів на це могутнім криком обурення з мільйонів уст, хуртовиною протестів, збільшенням в десятки разів протимосковської акції, зібранням мільйонів золотих і доларів на цю акцію, могутнім поширенням інформаційної акції в державах, які готують союз з московським урядом?...

М. Данько

Зміст «Пасифіку» такий. На один із островів Полінезії прибуває молодий француз, так би мовити, із спорожнілою душею. Сучасна цивілізація, якої продуктом він є, утворила в ньому нехиті до життя, в якому він крім лиха, біди та брехні нічого не бачить. Він тікає од всього цього на ці Богом благословенні острови, де ще є поезія, ширість, любов, довірливість і хоче тут зостатися на завжди. Це духовний послідовник знавця Алена Жербо, що вславився своїми подорожами по світах на маленькому човні і який так само втік від цивілізації в цей куток світа. Але тут герой п'єси пізнає, як діткнулася європейська цивілізація цих примітивних (ніби?) людей, він пізнає, які сліди лишили тут білі: хвороби, байстроцтво, піяцтво, аморальність, злодійство.

Само собою, захоується він у молоду наближену до місцевої королеви дівчину княжого роду. Користуючися взаємністю, випрохує дозвіл на шлюб, але той шлюб не приносить добра, бо по смерті їхньої дитини й сама маоритянка вмірає, не витримавши в собі того конфлікту, що повстав між представником білої цивілізації і його ідеями та давніми сивизною вкритими традиціями її раси, яка, що-правда, засуджена на повільне поступове вимірання.

От власне цей момент — расового конфлікту — у п'єсі сам собою виникає, і не заглушують його старання автора надати героєві своєму найкращі цивілізаторські інтенції (бажання збудувати шпиталь, стремління своєю поведінкою й чинами затамувати лихі спогади, що їх там залишили його попередники то-що).

Цивілізація Полінезії дуже давня і своєрідна. Вона творилася тисячеліттями під впливом теж своєрідного підсоння. Усе життя маорі — побут, музика, убрання, мова, — все це є щире, не знає підступства, виявляє простоту й довірливість. І психика зостається такою самою, хоч цивілізація білих, назовень, опанувала їхньою землею. Тут реальне і іреальне існують поруч.

«Ти знаєш, як розпізнати духа від живої істоти? — питає героїня маоритянка свого коханця білого, — треба дивитися на ноги. Коли ноги торкаються землі, — то це значить жива людина, коли ж ні... то це щось інше».

Тут є католицький священник, що їх обернув у християнство, але маорі прийняли його віру формально, вони по старому продовжують вірити у своїх «айту» — духів предків і страшених

боятися своєї богині і її кари, коли чинити проти волі предків, і знають, що ця богиня — вибухом вулькану — покарає їх суворо.

Тут є жандар — представник влади Франції, але живуть маорі своїм укладом, що йде часом в розрив з розпорядженням влади. «Тут нема що робити», — з жалем констатує жандар.

Тут є капітан невеликого парусного судна, але маорі в його людях — моряках — бачать лише разсадників хвороб, піяцтва і грабунку.

Тут є маорі-християнин, який з насолодою згадує, як він колись з приємністю обгризав кістки забитих ним ворогів і жалкує, що ті часи минули. Шкода йому цього ще й тому, що «коли вони їли людей, то мерці давали їм спокій, а тепер, навпаки, мерці живим жити перешкоджають...»

І на тлі цього протиривства ідей, уявлень, світосприймання і проходить уся дія.

Оборонці цивілізаторської місії вказують, правда, що вони принесли з собою законність, вони припинили дикі війни дрібних племен поміж собою, вони ввівши культуру у життя цих народів, зробили їм життя кращим, але не згадують ці оборонці все негативне, що принесла цивілізація з собою, а саме — хвороби, піяцтво, меркантильну психіку, жадобу до наживи, безпутство, — і це все ще більше підкреслило протиривство расове.

Місцевий шеф, хоронитель давніх прадідівських традицій, який, знайомлючися з новопривезлим героєм з Франції, так його вітає:

«у прадавню давнину — наші люде, як бачили корабель, що припливає до наших островів, молилися білим людям, як богам...»

а у недавню давнину, — то вже наші люде, як бачать корабель, що підпливає, молилися, щоб той корабель, оминув їхній острів...».

бо зазнали усього добра, що несла їм європейська цивілізація. І сам автор — Ленорман — признає, що

«білі, яких я зустрів в Океанії, там виконують увесь свій обов'язок у стосунку до тубільців. Але одначе наслідки надужиття і страхіття їхньої минулої чинності тяжать страшенно над цими занадто чулими народами. Ми мало що їм можемо допомогти і факт самої колонізації засуджує їх на патетичні страждання».

Тому зрозумілі слова того ж шефа, який каже, що раніше, коли

«маоритянка родила від білого дитину і лякала блідого кольору цери своєї дитини, то вона розчавлювала голову

її поміж двома каміннями». «І, — додає він, — вона мала рацію...»

Так серед чудової природи, переданої у прекрасних декораціях, між співучими акордами гавайських гітар, що аномпаніють розкішні співи, серед пишних квітів, під чистим і глибоким, як океан, небом, і прозорим й глибоким, як небо, океаном, — проступає суворий закон життя, ясний і могутий, закон протиривства рас, який є непереборним і невмолимим.

Під таким аспектом п'єса є надзвичайно інтересна і глибока, і тенденції автора (що білі роблять все можливе для тубільців), і гра його героя, священника, капітана-моряка не можуть затамувати цього протиривства, ані міжнароднім характером релігії — християнства, ні основою світових стосунків — мореплаванням й торгівлею, ані гуманітарними ідеями колонізації і культурним месіанізмом, ані навіть коханням, що все вибачає і все об'єднує.

Під таким аспектом — ця п'єса цікава і для українця, який у цю добу — прокинення свідомости нашої національної — не все собі ясно уявляє силу і велич цього расового закону і часто-густо переступає через ніби непомітні для нього межі, які, як не в ньому, то потім у нащадках його, дадуть себе знати, і то завжди трагічно.

А скільки то в наших часах отаких прикладів розкладу родини, розбиття традицій, понівечення життя, розмінення живучости українського ферменту?

Треба знати, що для нас — українців — нова доба, яка надходить, вимагатиме повної гігієни у нашому народі, а особливо у його еліти.

* * *

Власне лише в цьому віці яскраво вияснене було відношення, наприклад, жовтої раси до білих у знаній декларації міністра внутрішніх справ адмірала Суєтсуґу, що в своєму інтерв'ю даному на початку січня місяця 1938 року, недвозначно заявив:

«Меркантильні інтереси білих мусять зникнути перед Сонцем японського призначення» («Kaizo» журнал політики. Січень 1938 р. Токіо).

А трохи нижче, не без іронії над сучасними вальорами демократичної Західньої Європи той же адмірал Суєтсуґу сказав:

«Я переконаний, що жовта раса матиме ту частину щастя, що їй Небо уготовило, і що кінець гегемонії Білих розпочне справжню еру справедливости і людяности, про які європейці й американці увесь час говорять» (там же).

І події на Сході Азії йдуть увесь час під знаком боротьби проти зверхности Білих. Перед, як відомо, веде Японія, та країна, що сприйнявши всі досягнення європейської й американської сучасної техніки, б'є на всіх відтинках панування Білих в Азії. Адже ж вже не є секретом, що військові операції на терені Китаю є нічим иншим, як боротьба проти Білих і їх гегемонії. Тим часом, от вже кілька років, ця боротьба йде дуже успішно. І жадна держава з Європи, ані Сполучені Штати не реагують одверто, хіба тільки протестами і нотами.

* * *

XX-е століття — золота ера європейської цивілізації, яка, зо всіма такими привабливими на її шильдах гаслами, перейнята від ґрунту матеріалістичним світоглядом, чи по виразу японського адмірала «меркантильністю». Це тло її, як муш у багнищі, затягує й безворотно нищить усі пориви до оновлення, як спрут, задушує все, що може мати релігійний, ідейний, моральний зміст.

Це ж на цьому меркантильному тлі розрослися були пишним цвітом ідеї соціалізму, нової псевдо-релігії, а за ним і комунізму (в розділі про «Росію» спинимось над питання про європейське походження комунізму), себ-то метеріалістичної культури. І такий напрямок розвитку європейської цивілізації не міг не викликати отої кризи духовного занепаду, про який увесь світ тепер пише і говорить.

Поль Валері, знаний видатний поет Франції, на запит чи XX-те століття позначає у Франції занепад поезії, одповів:

«Занепад є не тільки поезії, але й розвитку. Все коалізується в наші дні проти культури. Ми самі — у повній кризі культури. І то на протяг часу, який я вважаю довгим...» (Інтерв'ю Поль Валері дане Люю Шове, кореспондентові «Figaro» з 25. 10. 1937 р.).

А видатний сучасний учений і мислитель Шарль Морас перевидає свої думки з 1903 року — «Майбутнє духовного розвитку» (вид. Фламаріона 1939 р.). Там зазначає Шарль Морас, що ті думки його родилися з одчуття, що духовний розвиток був zagrożений прогресом матеріалістичних сил, — грошима. У передмові тепер він ясно зазначає, що з тих часів (коли писалися його нотатки) роки зробили ще тяжчішою спільну біду всякого, хто думає, пише, римує, співає або малює.

Микола Ковальський

(Далі буде)

ХРОНІКА

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

У Франції

— Академія пам'яті С. Петлюри в Одесі-Тішії відбулася в неділю 17 червня с. р., влаштована спільно Українською Громадою та філією Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції, в помешканні української школи.

Гарно було прикрашено портрет С. Петлюри зеленню й покрито прапорами Громади й філії В-го Т-ва та Лицарів Залізного Хреста.

Жалібною академію було відкрито головою Громади п. Захарченком, що зачитав те-ж і реферат. По закінченні реферату хор під орудою п. М. Винницького заспівав «Вічну пам'ять» та кілька українських пісень. З декламаціями виступали учні школи — Юрко і Богданка Суські. Потім хор пластунів 1-го Київського ім. Святого Великого Князя Володимира куріня, під орудою п. М. Винницького, заспівав де-кільки пластових пісень. На закінчення академії всі присутні на ній заспівали «Ще не вмерла Україна».

Під час академії було переведено збірку грошей на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі.

В Польщі

— В Українському Науковому Інституті у Варшаві. 21 квітня с. р. на зборах Економічного Семінару при Інституті було зачитано реферат п. Гл. Лазаревського — «XVIII з'їзд ВКП(б)». Референт дав загальну характеристику з'їзду і головніших його ухвал.

28 квітня в Інституті відбувся виклад м-р. Б. Ольхівського —

«Українська національна думка недержавної доби».

6 травня відбувся виклад проф. А. Яковлєва — «Форми землеволодіння в гетьманщині XVII-XVIII вв.»

15 травня відбулось святочне засідання наукової колегії, присвячене вшануванню 125-их роковин народження Т. Шевченка. На порядку денному засідання був реферат проф. П. Зайцева — «Творчий процес у Шевченка».

5 червня на зборах Економічного Семінару відбувся реферат інж. М. Дерев'янка — «Господарська самовистачальність і спеціалізація».

— Українська служба Божя у Варшаві відбулася в перший день Зелених Свят в церкві на Саській Гемпі. Службу відправив о. прот. Волков.

— В Союзі Українок Емігранток у Варшаві закінчено курс протигазової оборони, який тішився великим powodженням і пройшов при досить значній кількості учасників.

— В Українському Мистецькому Гуртку «Спокій» у Варшаві на реферативних сходах Гуртка 7 травня с. р. відбулася доповідь Романа Новосади — «Про зміст музики». 4 червня відбулася доповідь Петра Мегина — «Фрагмент української малярської творчости XVIII і XIX вв.».

Шевченківське свято в Гейтському університеті

Цього року Гейтський Університет в Бельгії влаштував Шевченківське свято в присутності совітського посла. Підчас свята відбулася «шевченківська» виставка, де Шевченка і його твори представлено було в оточенні російських письменників. На святі цьому співано було те-ж російські пісні.

з нагоди закінчення 1938-1939 шкільного року влаштує 8-го липня с. р. о 20 год., в салі 15, авеню Ош, Париж 8 (метро Етуаль або Курсель)

Ш К І Л Ь Н Е С В Я Т О

в програм якого входять танці, співи та декламації.
Участь у святі бере тако-ж і Українська Школа в Бійянкурі.

Після свята танці до ранку для дорослих.

Вхід 10 франків.

Для студентів 5 франків.

Головна Управа Українського Центрального Комітету в Польщі сповіщає українське громадянство, що 24 червня с. р. по довгій тяжкій хворобі помер адм. підполковник Армії Української Народньої Республіки

ОЛЕКСАНДЕР ВИГОВСЬКИЙ

Похорон одбувся 26 червня на православному кладовищі на Волі у Варшаві.

За спокій душі його буде одправлено панахиду в Парижі в Укр. Православній Церкві 9 липня с. р. по літургії.

В дев'ятнадцяту річницю лицарської смерти генерального штабу генерал-хорунжого

ЄВГЕНА МЕШКОВСЬКОГО

в неділю, 9 липня с. р., в Українській Православній Церкві в Парижі має бути відправлено по службі Божій панахиду

Редакція й адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції : 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.
Адреса для грошових переказів і рекомендованої кореспонденції : I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Редагує — С. Нечай
Le Gérant : M-me Perdrizet